

مطالعه اینترنتی در بین مردم شهر تهران و عوامل مؤثر بر آن^۱

احمد غیائوند*

تاریخ دریافت: ۹۴/۳/۳۱

تاریخ پذیرش: ۹۴/۶/۵

چکیده

امروزه با پدیده جهانی شدن و گسترش آن به همه دنیا، رسانه های نوین بیش از پیش اهمیت پیدا کرده اند و همزمان استفاده از اینترنت و مطالعه اینترنتی از رونق بسیاری برخوردار شده است. بنابراین بررسی میزان مطالعه اینترنتی افراد جامعه، بر حسب منابع مختلف و تبیین آن از اهداف اساسی این پژوهش می باشد. پژوهش حاضر به روش پیمایش در بین افراد ۱۵ سال به بالای شهر تهران در سال ۱۳۹۳ انجام گرفته است. حجم نمونه برابر با ۵۰۰۰ نفر و شیوه نمونه گیری چند مرحله ای بوده است. بر اساس نتایج حاصل، میزان مطالعه سایت های اینترنتی برابر با ۲۰ دقیقه، فایل های الکترونیک برابر با ۸ دقیقه، پست های الکترونیک برابر با ۸ دقیقه، مطالعه شبکه های اجتماعی مجازی برابر با ۱۳ دقیقه در طول شبانه روز است. و در مجموع، مردم شهر تهران به طور متوسط ۴۹ دقیقه مطالعه اینترنتی دارند که در مقایسه با سایر منابع مطالعاتی، وضعیت نسبتاً بالایی را نشان می دهد. در زمینه عوامل مؤثر بر مطالعه اینترنتی، مردان بیش از زنان، مجردان بیش از متأهلان، تحصیل کرده ها بیش از سایر مقاطع تحصیلی، گروه های سنی جوان و دانشجویان و شاغلان بیش از سایر گروه ها از اینترنت استفاده و نیز بیشتر مطالعه می کنند. به لحاظ خانوادگی میزان سواد والدین و پایگاه اقتصادی و اجتماعی بر میزان مطالعه اینترنتی فرزندان تأثیر داشته و نیز در بعد اجتماعی مشاهده گردید که مناطق توسعه یافته در شهر تهران استفاده بیشتری از منابع اینترنتی دارند.

واژه های کلیدی: میزان مطالعه، مطالعه اینترنتی، انگیزه مطالعه، توسعه محله ای، شهر تهران.

مقدمه و طرح مسئله

در گذشته افراد در ارتباط چهره به چهره کسب خبر می کردند و روند کسب دانش و فرهنگ پذیری بیشتر در خانواده و گروه همسالان شکل می گرفت. اما امروزه رسانه ها به ویژه رسانه های نوین عامل مهمی در کسب دانش، اطلاع رسانی و ایجاد سرگرمی برای افراد به شمار می آیند.

زمانی که بحث از رسانه نوین می شود، منظور جدیدترین رسانه است. اگر چه در ایجاد رسانه های نوین تغییرات اجتماعی و فرهنگی دخیل بوده، اما رسانه رقومی یکی از ملموس ترین و تأثیرگذارترین رسانه ها است که روی کلیه رسانه ها تأثیر گذاشته است (لیستر، ۲۰۰۹). دنیس مک کوایل (۱۳۸۷) رسانه های نوین را مجموعه متمایزی از فناوری ارتباطی می داند که خصایص معینی را در کنار نو شدن، امکانات دیجیتال و در دسترس بودن وسیع برای استفاده شخصی به عنوان ابزارهای ارتباطی، دارا هستند. وی می گوید: توجه ما به طور مشخص بر

۱- این مقاله بر گرفته از طرح پژوهشی، تحت عنوان « بررسی و شناسایی نیازهای مطالعه ای و رفتار کتابخوانی ساکنین ۳۷۴ محله در سطح شهر تهران » می باشد که با حمایت معاونت اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران انجام پذیرفته است.

* استادیار رشته جامعه شناسی دانشگاه علامه طباطبائی.

مجموعه‌ای از فعالیت‌هایی متمرکز است که تحت عنوان «اینترنت» مطرح هستند، به‌ویژه و بیشتر در موارد استفاده همگانی آن شامل اخبار آنلاین، آگهی‌های بازرگانی، استفاده از برنامه‌های تولیدی مانند: دانلود موسیقی و موارد مشابه، شرکت در بحث‌ها و گفت‌وگوها.

فضای آزاد اینترنتی محل حضور میلیون‌ها کنشگر اینترنتی است که می‌توانند با تفسیرهای نمادین در اینترنت: (۱) به کنش فردی و جمعی متقابل پردازند؛ (۲) در اجتماعات مجازی حضور سایبری داشته باشند؛ (۳) گروه مجازی تشکیل بدهند؛ (۴) با افراد دیگری که از اینترنت استفاده می‌کنند به بحث آزاد در مورد موضوعات گوناگون پردازند و (۵) در نهایت، از اطلاعات و اخبار موجود در سایت‌های اینترنتی به صورت گزینشی و بدون داشتن محدودیت‌های رسانه‌های دیگر، که بر خلاف اینترنت، عمدتاً یک سویه هستند، استفاده کند (جلالی، ۱۳۷۹: ۹۶).

بررسی‌ها نشان می‌دهد، بیشتر مطالعات صورت گرفته پیرامون اینترنت، عمدتاً به آثار و پیامدهای منفی آن اشاره دارند، در صورتیکه میزان استفاده و بهره‌مندی مفید و مؤثر از آن، در ابعاد مختلف می‌تواند، با اهمیت باشد. در واقع اینترنت امکان دسترسی به اطلاعات ارزشمند، جدید و گسترده را در زمان کوتاه، فراهم نموده و فرصت‌ها و امکانات نوینی جهت ارتقای علمی و کسب دانش در اختیار کاربران قرار می‌دهد. بر این اساس امروزه مطالعه اینترنتی به عنوان یک فعالیت در کنار سایر فعالیت‌های فرهنگی مهم به نظر می‌رسد. زیرا از حیث زمینه‌مندی گزینش و بررسی هنجارها، ترجیحات و رفتارهای رسانه‌ای افراد منجر به کشف تنوع و گوناگونی رفتارهای مرتبط با کتابخوانی می‌شود. این بدین خاطر است که در جامعه ما عده بسیاری از افراد جامعه، بخشی از زمان فراغت خود را به مطالعه منابع الکترونیک از طریق اینترنت اختصاص می‌دهند که به نوبه خود مجموعه‌ای از رفتارها و کردارهای فرهنگی به همراه ترجیحات و ذائقه‌های گوناگون را شکل می‌دهند که طبیعتاً منابع و عوامل مختلفی بر آن تأثیر می‌گذارند. مقاله حاضر به بررسی وضعیت مطالعه اینترنتی در بین مردم شهر تهران و زمینه‌های مؤثر بر آن می‌پردازد. اهمیت این موضوع از دو جنبه قابل توجه است: نخست اینکه، در گذشته مطالعه بیشتر از طریق منابع چاپی و مکتوب صورت می‌گرفت، ولی فضای رسانه‌ای اینترنت به خاطر دسترسی و راحت بودن، شرایط استفاده مداوم افراد را فراهم می‌آورد. دوم اینکه، در حالی که بخشی از میزان مطالعه افراد در طول شبانه‌روز اینترنتی است، اما عمدتاً در مطالعات رسمی به خاطر نبودن موضوع، مورد توجه و سنجش قرار نمی‌گیرد. سؤال‌های اصلی این پژوهش عبارتند از:

(۱) میزان مطالعه اینترنتی مردم شهر تهران چقدر است؟

(۲) مطالعه اینترنتی تا چه حد تحت تأثیر ویژگی‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی افراد قرار دارد؟

ادبیات و پیشینه نظری

پژوهشی با عنوان «گزارش کتابخوانی خانواده‌ها و کودکان و نوجوانان آمریکایی توسط ماری پوپ، اوزبون، هیتون، دانیل هندلر و کریستوفر پل کورتیس، در ۲۵ شهر اصلی آمریکا از طریق تکمیل پرسشنامه و انجام مصاحبه صورت پذیرفته است. جامعه آماری این تحقیق شامل ۵۰۱ کودک و نوجوان (۵ تا ۱۷ ساله) و ۵۰۱ نفر از والدین آنان (جمعاً ۱۰۰۲ نفر) از نژادهای مختلف هند و اروپایی، آفریقایی آمریکایی، اسپانیولی، آسیایی بوده است. یافته‌های این تحقیق به شرح زیر است:

- کودکان و نوجوانان اعتقاد دارند که فناوری نوین، مکمل، نه جایگزین، کتابخوانی است. پس از هشت سالگی، بیشتر کودکان و نوجوانان با استفاده از اینترنت، برای سرگرمی به خواندن می‌پردازند. اما کسانی که بیشترین استفاده از اینترنت را دارند، بیش از دیگران مشتاق کتابخوانی برای سرگرمی هستند.

- با وجود تمایل به کتابخوانی دیجیتال، هنوز کتاب‌های چاپی قوی‌تر عمل می‌کنند. و در پاسخ به انتخاب یکی از این دو شیوه، حدود ۶۰ درصد کودکان و نوجوانان می‌گویند که کتاب‌های چاپ شده روی کاغذ را ترجیح می‌دهند.

- نزدیک به دوسوم کودکان و نوجوانان ۹ تا ۱۷ ساله کاربر اینترنت هستند و از طریق آن، تجربه مطالعاتی خود را افزایش داده‌اند؛ از جستجو برای کتاب‌های بیشتری از نویسندگان مورد علاقه گرفته، تا بازدید از وبسایت‌هایی که کودک را با محتوای یک کتاب آشنا می‌کند، و نیز ارتباط برقرار کردن با سایر نویسندگان و خوانندگان (اوزبورن، ماری پوپ و دیگران، ۲۰۰۸).

پژوهش «نگرش جوانان انگلیسی نسبت به مطالعه؛ تحقیق در زمینه تأثیر خانواده، همسالان و مدرسه بر مطالعه افراد» توسط کریستینا کلارک، سارا اوزبورن و رودی آکرمن در ژانویه ۲۰۰۸ زیر نظر اتحادیه ملی سواد در این کشور انجام شده است. این مطالعه روی ۱۶۰۰ دانش‌آموز و ۴۶ مدرسه از طریق نظرسنجی اینترنتی انجام گرفته که سعی دارد تصورات افراد جوان از خود به عنوان خوانندگان اصلی کتاب را با فرضیاتی که در مورد مطالعه وجود دارد، بررسی نماید. برخی از مهم‌ترین نتایج به شرح زیر است:

- مجلات، وبسایت‌ها و ایمیل‌ها بیشترین متون مطالعه شده غیردرسی هستند، در حالی که کتاب‌های شعر و کتاب‌های علمی کمتر از همه مطالعه می‌شوند. دختران بیش از پسران مجله، ایمیل، ویلاگ و شعر مطالعه می‌کنند، در حالی که پسران بیش از دختران روزنامه، داستان کم‌دی و تصویری و کتاب‌های راهنما و آموزشی مطالعه می‌کنند.

مبانی نظری پژوهش

طبق بررسی به عمل آمده جهت تبیین و تحلیل میزان مطالعه و توسعه کتابخوانی می‌توان از سه رویکرد بهره گرفت:

الف) رویکرد ظهور سواد

از نظر تاریخی، دیدگاه ظهور سواد که از راه تحقیقات انجام شده در مورد رشد و سواد کودک به دست آمده است، به اوایل قرن بیستم مربوط می‌شود (تیل، ۱۹۸۷). اهمیت سواد در خانه از سوی والدین، نقش حیاتی در ظهور سواد کودکان و رشد اجتماعی - عاطفی آنان دارد (کازوف، ۱۳۸۸ به نقل از: باس، ۲۰۰۳؛ باس و ونایجزوندون و پیلگریینی، ۱۹۹۵؛ ایوانز، شاو و بل ۲۰۰۰؛ پارلاکیان، ۲۰۰۴). ظهور سواد شامل توانمندی‌هایی است که به نظر می‌رسد پیش‌زمینه سواد رسمی و متعارف کودک در فضایی است که در آن رشد و ترقی می‌کند (تیل و سالزبی، ۱۹۸۶؛ لانیگان، ۱۹۹۴؛ وایت هرست و همکاران، ۱۹۸۸).

فضای سواد خانه شامل رویارویی آغازین کودک با فعالیت‌های سواد و مشارکت در آن با کمک والدین است، که یکی از مهم‌ترین عوامل پیش‌بینی پیامدهای مختلف رشد و آموزش در کودکان است (بیکر، سونن شین، و سرپل، ۱۹۹۹؛ لسمان و دیانگ، ۱۹۹۸). طبق بررسی سرپل، سونن شین، بیکر و گاناپسی در سال ۲۰۰۲ شیوه‌های اجتماعی کردن والدین، یکی از مهم‌ترین عوامل در رشد سواد کودک است. بنابراین، سواد خانگی ریشه در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی و تفاوت‌های عظیمی دارد که در تجربیات سواد خانگی کودکان می‌تواند وجود داشته باشد (لسمان و دیانگ، ۱۹۹۸). محیط سواد خانگی می‌تواند شامل مشاهده مطالعه والدین (کتاب، مجلات، روزنامه‌ها و صورت‌حساب‌ها)، نوشتن فهرست خرید، برنامه‌ریزی و تنظیم فهرست‌ها و جدول فعالیت‌ها، چک‌ها و نامه‌ها، فرصت‌ها و مواد موجود برای ترسیم و نوشتن کودک، تعداد کتاب‌های موجود در خانه (برای بزرگسالان و کودکان)، رفتن به کتابخانه‌ها همراه والدین، فرصت‌های

مطالعه جداگانه کودکان و مشارکت در مطالعه مشترک کتاب با والدین باشد. بنابراین فرصت‌های متعددی در خانه برای مشارکت کودکان در فعالیت‌های مطالعه وجود دارد که ممکن است به وسیله والدین حمایت شود (باس، ۲۰۰۱).

طبق نظریه ساختار اجتماعی، مطالعه کتاب یک فعالیت مشترک و اجتماعی بین کودکان و بزرگسالان است (سالزبی و تیل، ۱۹۹۱). باس در سال ۲۰۰۱ میلادی عنوان کرده است والدینی که در دوران کودکی، مطالعه با کودکانشان را آغاز می‌کنند، می‌توانند علایق بچه‌ها را به مطالعه و ظهور سواد جلب کنند که این می‌تواند در سراسر دوران کودکی ادامه یابد. علاقه کودک به مطالعه، یک ضرورت بوده و پیامد فعالیت‌های کتابخوانی است. با وجود این، کودکان ممکن است قادر به لذت بردن و فهم کتاب بدون راهنمایی و حمایت بزرگسالان نباشد (باس، ۲۰۰۱). بنابراین والدین می‌توانند بچه‌ها را به مطالعه علاقه‌مند کرده و آن را به بخشی از برنامه عادی روزانه تبدیل کنند. اغلب طی فعالیت مشترک مطالعه، والدین و کودک از متن اصلی منحرف شده و این تعامل می‌تواند معنای جدید از راه تجربه مشترک گفت‌وگو درباره تصاویر، واژه‌ها و سؤال و جواب درباره نمودارها بیابد (باس، ۲۰۰۱). بنابراین نظریه ساختار اجتماعی اشاره به آن دارد که والدین نقش مهمی در لذت‌بخش کردن مطالعه برای کودکان دارند. علاوه بر آن، تعاملات کتابخوانی برای رشد ظهور سواد مهم بوده و می‌تواند با کیفیت رابطه والدین و کودک ارتباط داشته باشد (باس و ون ایجنزندورن، ۱۹۹۷ و ۱۹۸۸؛ باس، ون ایجنزندورن و پلیگرینی، ۱۹۹۵).

ب) رویکرد ارتباط والدین با کودک

از طریق مطالعه مکرر با والدین، مثل مطالعه مشترک، کودکان الگوی ذهنی از والدین‌شان را رشد داده و این درخواست‌ها، واکنش‌ها و تعاملات آتی با والدین به جنبه‌های اساسی نظریه تعلق خاطر هستند. تأثیر می‌گذارد (اگلند و اریکسون، ۱۹۹۹؛ لمب و استربروکس، ۱۹۸۱). تعلق خاطر به پیوند عاطفی و روانی اشاره دارد که بین یک نوزاد و والدین او و در نتیجه تعامل اجتماعی که در اوایل زندگی رخ می‌دهد، رشد می‌یابد (آیناس ورث و بل، ۱۹۷۰). کودکانی که تعلق خاطر امن به والدین‌شان (یا سرپرست اصلی خود) پیدا می‌کنند، در زمان نیاز و ناراحتی به دنبال پرستار خود بوده و آشکارا هنگام جدایی از والدین خود ناراحت شده و به محض دیدار مجدد والدین، از آنان به گرمی استقبال کرده‌اند (آیناس ورث، ۱۹۸۹).

باس، و پلیگرینی در سال ۱۹۵۵ میلادی به بررسی نقش مطالعه مشترک در رشد (ظهور) سواد کودکان علاقه‌مند بوده‌اند. احتمالاً متغیرهای خانوادگی می‌توانند به پیامدهای مختلف برای کودکان منجر شوند. برای نمونه، کودکانی که به یادگیری خواندن علاقه‌مند هستند، از والدین‌شان مطالعه بیشتری درخواست می‌کنند و والدینی که برای بچه‌هایشان کتاب می‌خوانند، احتمالاً خودشان از مطالعه بیشتر لذت برده‌اند و کتاب‌های بیشتری دارند و کودکانشان را به کتابخانه می‌برند (باس، ۱۹۹۳ و ۱۹۹۴).

برای بررسی ارتباط بین کتابخوانی برای نوزادان و پیش‌دبستانی‌ها در خانه و چند مسئله دیگر، باس و همکاران در سال ۱۹۹۵ اولین فراتحلیل کمی کتابخوانی مشترک بین والدین و کودکان را انجام دادند. این فراتحلیل، فراوانی کتاب‌های خوانده شده برای پیش‌دبستانی‌ها را بررسی کرد. نویسندگان اشاره کردند که فراوانی مشاهده شده با عنصر کیفی مطالعه مشترک مرتبط بوده است. برای مثال، موفقیت والدین در دریافت پاسخ کودکان (عنصر کیفی) می‌تواند علاقه آنان را در نتیجه مطالعه بیشتر افزایش دهد (عنصر کمی). در مجموع فروش و همکاران در بررسی خود در سال ۲۰۰۱ دریافتند که تعلق خاطر امن نوزاد با رفتارهای ارتقای سواد مادر و تمرکز بهتر بر کتاب و رفتارهای کتاب‌محور کودک رابطه دارد. بر خلاف یافته‌های به‌دست آمده از مادران، در مورد رفتار پدران و کودکان بین تعامل داستان‌خوانی با تعلق خاطر امن نوزاد رابطه‌ای مشاهده نشد. این نتایج یافته‌های تحقیق قبلی را در مورد ارتباط بین تعامل مطالعه پدر و کودک و تعلق خاطر نوزاد تأیید کرد (کازوف، ۱۳۸۸ به نقل از: باس، یلسکی و کرنیک، ۱۹۹۷).

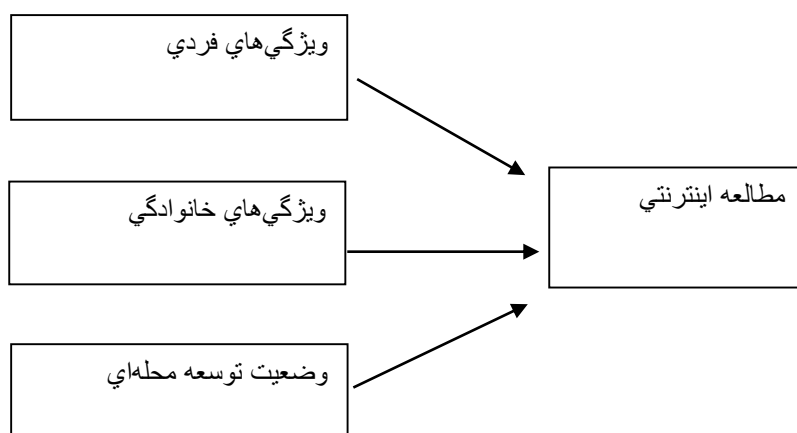
ج) رویکرد سبک زندگی

رساله پژوهشی بوردیو با عنوان تمایز/ تشخیص ۲ به سال ۱۹۸۴ ناظر بر این قضیه است که سبک زندگی متأثر از ذائقه و ذائقه پیامد منش و منش نیز محصول جایگاه فرد در ساختارهای عینی اجتماعی است. در واقع، جایگاه فرد در ساختار اجتماعی مشخص‌کننده میزان بهره‌مندی وی از انواع سرمایه است، منش وی را شکل می‌دهد و منش نیز مولد دو نوع نظام است؛ یکی نظامی از رویه‌های ادراک و ارزیابی، یعنی همان ذائقه و دیگری نظامی از رویه‌های ایجادکننده اعمال قابل طبقه‌بندی، که تعامل این دو نظام، سبک زندگی را ایجاد می‌کند. اما این یک طرف رابطه است. سبک زندگی و فرآیندهای مصرفی به عنوان تجلی آن، هم نظامی از اعمال طبقه‌بندی شده است و هم نظامی از اعمال طبقه‌بندی‌کننده. از این رو فرایندهای مصرفی، خود به عنوان متغیری مستقل در ایجاد سلسله مراتب اجتماعی مطرح هستند. نکته مهم‌تر آنکه رابطه منش و ساختار اجتماعی یک سویه نیست، بلکه بوردیو از رابطه دیالکتیکی شرایط و منش سخن می‌گوید که سبب تغییر در توزیع سرمایه و توازن رابطه قدرت در جامعه می‌گردد. و سیستمی از تفاوت‌های ادراک شده و دارایی‌های متمایز ایجاد می‌کند که در واقع همان توزیع سرمایه نمادین و سرمایه مشروعی است که حقیقت عینی را تحریف می‌کند (Bourdieu, 1984: 172).

بوردیو نشان داد که علاوه بر محدودیت‌های مالی و منابع اقتصادی، ساختار دیگری وجود دارد که مصرف (خصوصاً مصرف فرهنگی) را محدود می‌کند. نظام قریحه‌های برآمده از منش‌های طبقاتی نیز بر تعیین نوع و میزان مصرف مؤثرند. مفهوم منش، به لحاظ نظری بیش از مفهوم بخت زندگی و بر قدرت تبیین‌کنندگی دارد. منش، قادر است محدودیت‌های ادراکی ناشی از ترکیب انواع سرمایه در نزد هر کنشگر را نیز تبیین کند (فاضلی، ۱۳۸۲: ۴۴). نظریه انواع سرمایه قادر است یک گام از تحلیل ویلن جلوتر برود و علاوه بر تحلیل الگوهای مصرف در گروه‌بندی‌های عمودی جامعه، تفاوت الگوهای مصرف سطوح افقی را نیز تبیین کند (Erickson, 1996). پس عمده‌ترین میراث اندیشه بوردیو برای جامعه‌شناسی مصرف و تحلیل سبک‌های زندگی، تحلیل ترکیب انواع سرمایه برای تبیین الگوهای مصرف، بررسی تمایز، یافتن طبقات از طریق الگوهای مصرف و مبنای مصرف فرهنگی است.

در مجموع برای تبیین عوامل مؤثر بر مطالعه اینترنتی در بین مردم شهر تهران از مدل کلی و نظری زیر کمک گرفته‌ایم. در واقع بر اساس مطالعه نظری، می‌توان گفت ویژگی‌های فردی مختلف، وضعیت ساختار خانواده و نیز اجتماع محله‌ای بر مطالعه اینترنتی در ابعاد مختلف تأثیر دارد.

مدل شماره ۱: مدل کلی عوامل مؤثر بر مطالعه اینترنتی

روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش «پیمایش» ۳ صورت گرفته است. جمعیت آماری آن را کلیه افراد ۱۵ سال به بالای ۳۷۴ محله در ۲۲ منطقه از شهر تهران در سال ۱۳۹۳ تشکیل می‌دهند. در این مطالعه با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه برابر با ۴۲۲۴ نفر برآورد شده، و در نهایت با در نظر گرفتن اثر طرح، حجم نمونه نهایی به حدود ۵۰۰۰ نفر افزایش یافت تا بتوان با رعایت اطمینان بهتری به تعمیم آماری نتایج در سطح محله‌های مختلف شهر تهران پرداخت. شیوه نمونه‌گیری این مطالعه احتمالی و از نوع «نمونه‌گیری چندمرحله‌ای» ۴ بوده که عبارتند از: مرحله اول: خوشه‌بندی محله‌ای مناطق، مرحله دوم: روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۵ مرحله سوم: روش نمونه‌گیری سیستماتیک، مرحله چهارم: روش نمونه‌گیری سهیمه‌ای.

در این پژوهش با عنایت به تکیه بحث بر مطالعه اینترنتی، در مجموع می‌توان دو برداشت از مطالعه را مد نظر داشت: برداشت نخست، تعریف عام از مطالعه است که عبارت است از: یادگیری تازه‌هایی که در پی آن تغییر رفتار را به دنبال دارد (براتی علویچه، ۱۳۸۴). بنابراین در این برداشت کلی هر یادگیری که به تغییر رفتار منجر شود را می‌توان مطالعه دانست. در این میان، نوشته‌ها می‌توانند در قالب‌های مختلفی (کتاب، روزنامه، تابلو، زیرنویس فیلم، پایان‌نامه، لغت‌نامه، دستورالعمل‌ها، سنگ‌نبشته و ...) ارائه شود. بنابراین می‌توان آنها را مطالعه محسوب کرد. زمانی که متن به صورت‌های دیگر مانند صوتی و تصویری درآید و متنی همراه نداشته باشد گوش کردن و دیدن آن هم مطالعه است (نوذر، ۱۳۹۰: ۷۶). علی‌رغم اینکه خواندن، گوش کردن و تماشا کردن سه فعالیت متفاوتند، اما با هم همپوشانی دارند. مردم روزنامه می‌خوانند، تلویزیون تماشا می‌کنند، رادیو گوش می‌دهند تا آگاهی پیدا کنند، تفریح کنند، از فیلم جدیدی مطلبی یاد بگیرند. بنابراین هر کدام حامل اخبار، درخواست‌ها، سرگرمی‌ها، ورزش و دیگر محتواهای مشهور هستند. بر این اساس، مطالعه در معنای عام را می‌توان شامل «خواندن» متن مکتوب، «مشاهده» رسانه‌ها و «مسامعه» فایل‌های صوتی دانست. در واقع در این برداشت مطالعه به خواندن کتاب و نشریات خلاصه نمی‌شود و استفاده از دیگر رسانه‌ها نیز از جمله تلویزیون و رادیو خود، نوعی یادگیری است که مطالعه محسوب می‌شوند. در این تعبیر «خواندن» می‌تواند زیر مجموعه مطالعه باشد. عملی که در دیدن، شناسایی کردن علائم نوشتاری، تبدیل علائم نوشتاری به صوتی، درک مجموعه علائم و آواها و در نتیجه درک معنا از آن حاصل می‌شود.

برداشت دوم، معنای خاص مطالعه است که فرایند به کارگیری ذهن به منظور کسب آگاهی و دانش است که حاصل ایجاد معنی از متن مکتوب است. از طرفی نیز سه تعریف از «مطالعه» مبنای تئوریک برنامه‌های سواد در ایالات متحده قرار گرفته است. بر طبق این تعاریف مطالعه عبارت بود از: (۱) بیان کلمات مکتوب (۲) تشخیص کلمات مکتوب و فهمیدن معنی آنها و (۳) معناداری به یک متن مکتوب به منظور فهمیدن معنی آنها (اسفندیاری مقدم، ۱۳۷۸: ۳۱). در این تعبیر، مطالعه محدود به خواندن هر متن مکتوبی اعم از کتاب، روزنامه، مجله، منابع اینترنتی و رایانه‌ای می‌شود. در این تعبیر خواندن، فقط معادل مطالعه قرار گرفته است؛ در پژوهش حاضر مراد از مطالعه، این نوع برداشت است. در بخش زیر برخی از مفاهیم و متغیرهای تحقیق توضیح داده می‌شوند:

---

۳. survey

۴. multi- stage sampling

۵. SRS

۱- میزان ساعات مطالعه: در این بررسی منظور از مطالعه اینترنتی خواندن منابع الکترونیک و رایانه‌ای مختلف به منظور کسب آگاهی و سرگرمی از طریق اینترنت است. در این باره ساعات مطالعه افراد بر حسب منابع مختلف در طول شبانه‌روز و یا هفته سؤال شده است.

۲- انگیزه مطالعه: انگیزه مطالعه جهت و معنایی را که افراد از عمل مطالعه به دنبال آن هستند، نشان می‌دهد. به لحاظ عملیاتی می‌توان بیان داشت چنان که انگیزه افراد از مطالعه دربردارنده رفع نیاز آنها باشد و در راستای حل مشکل آنها به عنوان یک هدف اساسی باشد، می‌توان انگیزه مطالعه را کارکردی دانست. در مقابل، چنان که مطالعه به عنوان وسیله‌ای جهت گذران اوقات فراغت مد نظر می‌باشد می‌توان از آن به عنوان مصرف غیرکارکردی یاد نمود.

۳- نوع مطالعه: در این باره به سنجش میزان مطالعه اینترنتی افراد بر حسب مواردی از قبیل: سایت‌های اینترنتی، پست الکترونیک، شبکه‌های اجتماعی و فایل‌های الکترونیک پرداخته شده است.

۴) ویژگی‌های فردی: در این میان مواردی از قبیل؛ جنس، سن، سواد، وضع تاهل، وضعیت اشتغال مورد بررسی قرار گرفته است.

۵) ویژگی‌های خانوادگی: در این باره دو متغیر میزان مطالعه والدین و وضعیت پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده (وضعیت درآمد خانواده، تحصیلات و رتبه شغلی والدین) مورد سنجش قرار گرفته است.

۶) وضعیت توسعه محله‌ای: توسعه پایدار در مقیاس محله به معنای «ارتقای کیفیت زندگی در شهر» شامل همه ویژگی‌ها و اجزای زیست محیطی، فرهنگی، سیاسی، اداری، اجتماعی و اقتصادی بدون ایجاد مانعی برای نسل آینده می‌باشد. مانعی که باعث کاهش منابع طبیعی و افزایش کمبودهای محلی است. (Urban Conferences, Barlin, July, 2000) جهت سنجش میزان توسعه محله‌ای ۴ معرف تهیه شده است.

با توجه به مفاهیم و متغیرهای مورد سنجش برای بررسی وضعیت اعتبار، از اعتبار صوری و نیز از آزمون آلفای کرونباخ برای سنجش پایایی استفاده شده است. در واقع در این مطالعه ابتدا سعی شد، بعد از تهیه پرسشنامه اولیه، سؤالات پرسشنامه به متخصصان علوم اجتماعی و فرهنگی داده شود تا درباره اعتبار آنها قضاوت نمایند. همچنین نتیجه محاسبات برآورد پایایی متغیر توسعه محله‌ای حاکی از آن است که مقدار ضریب آزمون آلفای کرونباخ در سطح مطلوبی است ($\alpha=0.71$).

یافته‌های پژوهش

سیمای پاسخگویان

در این پژوهش از افراد ۱۵ سال به بالای کلیه محله‌های مختلف شهر تهران ۵۰۰۰ نفر به عنوان نمونه در نظر گرفته شده‌اند. در این میان نسبت زنان و مردان تقریباً برابرند، به نحوی که ۵۱ درصد نمونه را زنان و در مقابل ۴۹ درصد را مردان تشکیل می‌دهند. در بین افراد نمونه ۲۹۶۹ نفر (۵۹ درصد) متأهل و در مقابل ۱۸۹۸ نفر (۳۸ درصد) مجرد و ۳ درصد بدون همسر هستند. طبق بررسی حاصل به ترتیب ۲۷ و ۲۹ درصد نمونه را جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله و ۲۵ تا ۳۴ ساله تشکیل می‌دهند. همچنین میانگین کل سن پاسخگویان نمونه، برابر با ۳۵ سال که برابر با وضعیت جمعیت آماری (۳۵ سال) در شهر تهران است. با ترکیب سه متغیر درآمد، شغل و رتبه شغلی افراد و خانواده، شاخص پایگاه اقتصادی - اجتماعی ساخته شد. نتایج حاصل نشان می‌دهد که حدود ۳۲ درصد از افراد جزء پایگاه متوسط به حساب می‌آیند. در مقابل ۲۷ و ۱۱ درصد به ترتیب در دسته پایین و خیلی پایین و ۱۹ و ۱۱ درصد به ترتیب در طبقه خیلی بالا و بالای جامعه قرار می‌گیرند.

نحوه مطالعه اینترنتی

چنانچه در جدول زیر مشاهده می‌گردد در بین مردم شهر تهران قرآن و ادعیه و منابع اینترنتی بیشتر به‌طور مرتب مطالعه می‌شوند. در مرحله بعد روزنامه و کتب غیردرسی قرار دارد و در آخر مجله قرار دارد.

به‌طور دقیق‌تر، بررسی حاصل بیانگر آن است که از بین پاسخگویان ۲۰ درصد «به‌طور مرتب» و ۲۳ درصد «به‌طور موردی» به مطالعه اینترنت می‌پردازند. در مقابل بیش از نیمی از افراد (۵۷ درصد) بیان کرده‌اند که اصلاً چنین مطالعه‌ای ندارند. بنابراین متون و منابع الکترونیک مدرن اینترنتی در کنار منابع چاپی و دینی پایه پای هم بیش از دیگر منابع، مورد استفاده قرار می‌گیرند.

جدول ۱- توزیع پاسخگویان بر حسب وضعیت مطالعه در شهر تهران

نحوه مطالعه	به‌طور مرتب	به‌طور موردی	اصلاً مطالعه نمی‌کنم	جمع
قرآن و ادعیه	۲۴	۳۹	۳۷	۱۰۰
اینترنت	۲۰	۲۳	۵۷	۱۰۰
روزنامه	۱۵	۴۱	۴۴	۱۰۰
غیردرسی	۱۳	۴۲	۴۵	۱۰۰
مجله	۷	۳۶	۵۷	۱۰۰

مطالعه اینترنتی

در این پژوهش، مطالعه اینترنتی شامل مطالعه سایت‌ها، پست‌های الکترونیک، فایل‌ها و شبکه‌های اجتماعی مجازی است. نتایج حاصل به شرح زیر است:

الف) مطالعه سایت‌های اینترنتی

نتایج به دست آمده در زمینه میزان مطالعه سایت‌های اینترنتی در شهر تهران، نشان می‌دهد که ۶۷ درصد شهروندان در طول روز اصلاً از اینترنت استفاده نمی‌کنند. حدود یک‌سوم ۱۶ تا ۳۰ دقیقه (۳۱ درصد) و نیز ۱ تا ۱۵ دقیقه (۲۷ درصد) در طول روز از سایت‌ها و وبلاگ‌های مختلف در اینترنت برای مطالعه بهره می‌گیرند. میانگین مطالعه سایت‌های اینترنتی برابر با ۱۹/۶ دقیقه و بیشترین فراوانی مطالعه ۳۰ دقیقه است.

جدول ۲- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان ساعات مطالعه سایت‌های اینترنتی

میزان مطالعه	تعداد	درصد	درصد معتبر
--------------	-------	------	------------

۲۷	۹	۴۴۷	۱ تا ۱۵ دقیقه
۳۱	۱۰	۵۲۴	۱۶ تا ۳۰ دقیقه
۳	۱	۵۷	۳۰ تا ۴۵ دقیقه
۱۹	۶	۳۱۵	۴۵ تا ۱ ساعت
۲۰	۶	۳۲۹	۱ ساعت و بیشتر
-	۶۷	۳۳۲۸	اصلاً مطالعه نمی‌کنم
۱۰۰	۱۰۰	۵۰۰۰	جمع

ج) مطالعه پست الکترونیک (ایمیل)

نتایج به دست آمده در زمینه میزان بررسی پست الکترونیک (ایمیل) با محتوای علمی، ادبی، هنری و فرهنگی، نشان می‌دهد که ۷۴ درصد شهروندان در طول روز اصلاً چنین کاری انجام نمی‌دهند. در این میان از بین کسانی که به مطالعه پست‌های الکترونیک خود می‌پردازند، حدود نیمی بین ۱ تا ۱۵ دقیقه (۴۸ درصد) و نیز یک‌سوم بین ۱۶ تا ۳۰ دقیقه (۳۴ درصد) وقت صرف می‌کنند. میانگین مطالعه پست الکترونیک (ایمیل) در بین مردم شهر تهران برابر با ۷/۷ دقیقه و بیشترین فراوانی مطالعه ۳۰ دقیقه است.

جدول ۳- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان ساعات مطالعه پست الکترونیک (ایمیل)

میزان مطالعه	تعداد	درصد	درصد معتبر
۱ تا ۱۵ دقیقه	۶۲۵	۱۲/۵	۴۸
۱۶ تا ۳۰ دقیقه	۴۵۰	۹	۳۴
۳۰ تا ۴۵ دقیقه	۲۷	۰/۵	۲
۴۵ تا ۱ ساعت	۱۴۴	۳	۱۱
۱ ساعت و بیشتر	۷۰	۱	۵
اصلاً مطالعه نمی‌کنم	۳۶۸۴	۷۴	-
جمع	۵۰۰۰	۱۰۰	۱۰۰

د) مطالعه فایل‌های الکترونیک

نتایج به دست آمده در زمینه میزان مطالعه مطالب و کتاب‌های الکترونیک در قالب فایل‌های اینترنتی نشان می‌دهد که ۷۹ درصد شهروندان در طول روز اصلاً چنین مطالعه‌ای ندارند. از بین افرادی که به مطالعه فایل‌های الکترونیک می‌پردازند، ۳۸ درصد بین ۱ تا ۱۵ دقیقه و ۳۶

درصد بی ۱۶ تا ۳۰ دقیقه در طول روز است. میانگین مطالعه فایل‌های الکترونیک برابر با ۸ دقیقه و بیشترین فراوانی مطالعه ۳۰ دقیقه است.

جدول ۴- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان ساعات مطالعه فایل‌های الکترونیک

میزان مطالعه	تعداد	درصد	درصد معتبر
۱ تا ۱۵ دقیقه	۳۹۴	۸	۳۸
۱۶ تا ۳۰ دقیقه	۳۷۴	۷	۳۶
۳۰ تا ۴۵ دقیقه	۳۵	۱	۳
۴۵ تا ۱ ساعت	۱۴۸	۳	۱۴
۱ ساعت و بیشتر	۹۶	۲	۹
اصلاً مطالعه نمی‌کنم	۳۹۵۳	۷۹	-
جمع	۵۰۰۰	۱۰۰	۱۰۰

ه) مطالعه شبکه‌های اجتماعی مجازی

نتایج به دست آمده در زمینه میزان مطالعه مطالب شبکه‌های اجتماعی مجازی اینترنتی مانند ایران کلپ، فیس‌بوک، گوگل پلاس و... نشان می‌دهد که ۷۴ درصد شهروندان تهرانی در طول روز اصلاً چنین مطالعه‌ای ندارند. در بین استفاده‌کنندگان یک‌سوم ۱ تا ۱۵ و ۱۶ تا ۳۰ دقیقه به مطالعه مطالب شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌پردازند. میانگین مطالعه مطالب شبکه‌های اجتماعی مجازی برابر با ۱۲/۸ دقیقه و بیشترین فراوانی مطالعه ۶۰ دقیقه است.

جدول ۵- توزیع پاسخگویان بر حسب میزان ساعات مطالعه شبکه‌های اجتماعی مجازی

میزان مطالعه	تعداد	درصد	درصد معتبر
۱ تا ۱۵ دقیقه	۳۴۱	۷	۲۷
۱۶ تا ۳۰ دقیقه	۴۲۵	۸	۳۳
۳۰ تا ۴۵ دقیقه	۳۷	۱	۳
۴۵ تا ۱ ساعت	۲۹۸	۶	۲۳
۱ ساعت و بیشتر	۱۷۸	۴	۱۴

اصلاً مطالعه نمی‌کنم	۳۷۲۱	۷۴	-
جمع	۵۰۰۰	۱۰۰	۱۰۰

نوع منابع اینترنتی مورد مطالعه

یافته‌های مندرج در جدول زیر بیانگر آن است که «جستجوهای علمی» بیش از سایر منابع مورد استفاده افراد قرار می‌گیرد (۴۰ درصد). مواردی از قبیل پیگیری «اخبار روز»، و نیز «بحث‌های روان‌شناسی» به ترتیب با ۱۸ و ۱۷ درصد جزء دیگر منابع در بین مردم شهر تهران به حساب می‌آیند.

جدول ۶- توزیع پاسخگویان بر حسب نوع منابع اینترنتی مورد مطالعه

منابع	اولویت اول		اولویت دوم		اولویت سوم	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
جستجوهای علمی	۱۷۲۲	۴۰	۱۱۱۱	۲۲	۱۲	۱۲
اخبار روز	۱۱۱۱	۱۸	۱۱۱۱	۲۴	۲۲	۲۲
بحث‌های روان‌شناسی	۱۱۱۱	۱۷	۱۱۱۱	۸	۱۱	۱۱
امور سرگرمی و غیره	۱۱۱۱	۱۰	۱۱۱۱	۱۶	۲۰	۲۰
مطالب ادبی و هنری	۱۱۱۱	۷	۱۱۱۱	۱۶	۱۵	۱۵
مطالب مذهبی	۱۱۱۱	۵	۱۱۱۱	۷	۵	۵
تبلیغی	۱۱۱	۱	۱۱۱	۳	۴/۵	۴/۵
مسائل زناشویی	۱۱۱	۱	۱۱۱	۳	۵/۵	۵/۵
شناخت امور جنسی	۱۱۱	۱	۱۱۱	۱	۵	۵
هیچکدام	۲۹۲۴	-	۳۴۹۳	-	۴۲۷۰	-
جمع	۵۰۰۰	۱۰۰	۵۰۰۰	۱۰۰	۵۰۰۰	۱۰۰

انگیزه مطالعه اینترنتی

با توجه به یافته‌های حاصل، ۶۹ درصد افراد نمونه انگیزه‌شان از مطالعه اینترنتی «افزایش آگاهی و اطلاعات عمومی» است. در نوبت بعدی «گذران اوقات فراغت و سرگرمی» با ۱۴/۵ درصد قرار دارد.

جدول ۷- توزیع پاسخگویان بر حسب انگیزه مطالعه اینترنتی

اولویت دوم		اولویت اول		انگیزه مطالعه
درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۱۵	۲۱۸	۶۹	۱۴۲۸	افزایش آگاهی و اطلاعات عمومی
۳۰	۴۵۷	۱۴/۵	۳۰۵	گذران اوقات فراغت و سرگرمی
۳۴	۵۲۰	۸	۱۸۱	گسترش قدرت تفکر و یادگیری
۲۱	۳۲۲	۷/۵	۱۶۵	داشتن علاقه و لذت بردن
-	۳۴۸۳	-	۲۹۲۱	بی‌پاسخ
۱۰۰	۵۰۰۰	۱۰۰	۵۰۰۰	جمع

شاخص انگیزه مطالعه اینترنتی از طریق دو بعد اساسی «انگیزه کارکردی» (ترکیب گزینه‌های: افزایش آگاهی و اطلاعات عمومی، و گسترش قدرت تفکر و یادگیری) و «انگیزه غیرکارکردی» (ترکیب گزینه‌های گذران اوقات فراغت و سرگرمی، و داشتن علاقه و لذت بردن) ساخته شده است. در این میان نتایج حاصل نشان می‌دهد که مطالعه اکثر افراد کارکردی است (۴۹ درصد)، ۳۶ درصد هر دو، و در مقابل ۱۵ درصد غیرکارکردی است.

جدول ۸- توزیع پاسخگویان بر حسب شاخص انگیزه مطالعه اینترنتی

انگیزه	تعداد	درصد
کارکردی	۱۰۱۶	۴۹
غیرکارکردی	۳۱۹	۱۵
هر دو	۷۴۴	۳۶
بی‌پاسخ	۲۹۲۱	-
جمع	۵۰۰۰	۱۰۰

وضعیت مطالعه اینترنتی بر حسب مناطق شهری

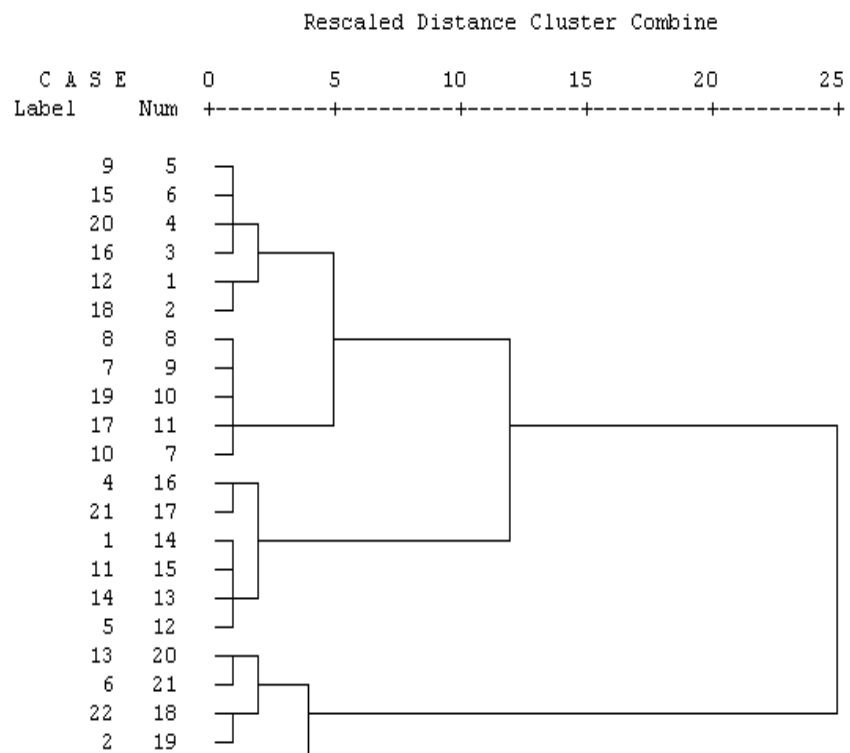
با عنایت به تشریح انواع مطالعه اینترنتی بر حسب مناطق ۲۲ گانه شهرداری در شهر تهران، استفاده از آزمون تحلیل خوشه‌ای موجب گردیده، مناطق مختلف شهری به سه پهنه دسته‌بندی گردد. چنانچه ارقام مندرج در جدول زیر نشان می‌دهد در خوشه نخست، میانگین مطالعه مناطق مختلف شهری برابر ۶۴ دقیقه، خوشه دوم برابر با ۳۳ دقیقه و خوشه سوم برابر با ۲۱ دقیقه در طول شبانه روز می‌باشد.

جدول ۹- تحلیل خوشه‌ای میزان مطالعه اینترنتی در مناطق ۲۲ گانه شهری

خوشه‌بندی مناطق	مناطق شهری	تعداد منطقه	میانگین مطالعه
خوشه اول	۱۰-۱۱-۱۲-۸-۹-۱-۲-۶-۷	۱۲	۶۴ دقیقه
خوشه دوم	۱۴-۱۵-۱۳-۱۶-۱۷	۵	۳۳ دقیقه
خوشه سوم	۱۸-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲	۵	۲۱ دقیقه

نمودار ۱: دندروگرام تحلیل خوشه‌ای میزان مطالعه اینترنتی در مناطق ۲۲ گانه شهری

Dendrogram using Ward Method

الف) رابطه ویژگی‌های فردی با مطالعه اینترنتی

✓ رابطه جنس با مطالعه اینترنتی: نتایج حاصل از آزمون t دو نمونه مستقل نشان می‌دهد که مردان در شهر تهران، بیش از زنان به مطالعه سایت‌ها و وبلاگ‌های اینترنتی، فایل‌های الکترونیک، پست‌های الکترونیک و شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌پردازند. دیگر تحقیقات انجام شده نیز، نتایج تحقیق حاضر را تأیید می‌کند: «در بین شهروندان رابطه آماری نشان‌دهنده آن است مطالعه اینترنتی مردان بیش از زنان است (غیاثوند، ۱۳۸۸). مردان بیشتر از زنان، روزنامه، منابع اینترنتی و کتاب‌های درسی مطالعه می‌کنند. در مورد کتاب‌های غیردرسی و منابع رایانه‌ای، تفاوت آماری معناداری بین میزان مطالعه زنان و مردان مشاهده نمی‌شود. (هرمزی‌زاده، ۱۳۸۸).

✓ رابطه وضع تأهل با مطالعه اینترنتی: طبق بررسی به عمل آمده، مجردان بیش از بدون همسران (مطلقه یا همسر فوت شده) و متأهلان به مطالعه سایت‌های اینترنتی، فایل‌های الکترونیک، پست‌های الکترونیک و مطالعه مطالب شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌پردازند.

✓ رابطه سواد با مطالعه اینترنتی: دارندگان تحصیلات عالی بیش از دیپلمه‌ها و افراد زیردیپلم به مطالعه اینترنتی، فایل‌های الکترونیک، پست‌های الکترونیک و مطالعه مطالب شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌پردازند. بنابراین طبق نظرات میشل اسکالیوتیس ۶ می‌توان بیان داشت: در تمامی کشورها، سطح موفقیت‌های آموزشی، اصلی‌ترین متغیر تبیینی در عادت مطالعه است (اسکالیوتیس، ۱۳۸۸).

✓ رابطه سن با مطالعه اینترنتی: ۱۵ تا ۲۴ ساله‌ها و ۲۵ تا ۳۴ ساله‌ها بیش از دیگر گروه‌های سنی از فایل‌های اینترنتی، فایل‌های الکترونیک، پست‌های الکترونیک و مطالعه مطالب شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند.

جدول ۱۰- میانگین انواع مطالعه اینترنتی بر حسب ویژگی‌های فردی

ویژگی‌های فردی		سایت‌های اینترنتی	فایل‌های الکترونیک	پست‌های الکترونیک	شبکه‌های مجازی
جنس	مرد	۲۳	۱۰	۹	۱۵
	زن	۱۶	۶	۷	۱۱
	آزمون	t = ۴/۵ 000/0=s	t 000/0=s=۴/۱	t = ۲/۴ 01/0=s	t 000/0=s=۳/۶
وضع تاهل	مجرد	۳۱	۱۲	۱۲	۲۳
	متاهل	۱۳	۶	۶	۷
	سایر	۴	۱	۲	۳
	آزمون	F 000/0=s=۶۴	F 000/0=s=۲۴	F = ۲۹ 01/0=s	F 000/0=s=۹۲
تحصیلات	زیر دیپلم	۷	۳	۳	۷
	دیپلم	۱۴	۵	۴	۷
	بالتر از دیپلم	۳۵	۱۵	۱۵	۲۳
	آزمون	F 000/0=s=۱۲۹	F 000/0=s=۷۰	F 01/0=s=۱۰۳	F 000/0=s=۹۳
گروه‌های سنی	۱۵ تا ۲۴ سال	۲۶	۱۰	۱۱	۲۲
	۲۵ تا ۳۴ سال	۲۷	۱۳	۱۱	۱۷
	۳۵ تا ۴۴ سال	۱۵	۷	۵	۶
	۴۵ تا ۵۴ سال	۸	۳	۳	۵
	۵۵ سال و بیشتر	۶	۱	۲	۲
	آزمون	F 000/0=s=۲۹	F 000/0=s=۲۰	F 000/0=s=۲۲	F 000/0=s=۴۶
وضعیت اشتغال	خانه‌دار	۸	۳	۳	۵
	دانشجو	۴۲	۱۷	۱۸	۳۳
	دانش آموز	۲۰	۸	۹	۲۰
	بیکار	۱۹	۱۰	۷	۱۴

۱۳	۹	۱۰	۲۳	شاغل	
۲	۳	۲	۸	بازنشسته	
F 000/0=s=۴۱	F 000/0=s=۲۴	F 000/0=s=۲۱	F 000/0=s=۳۷	آزمون	

✓ دانشجویان و شاغلان بیش از سایر گروه‌ها به مطالعه سایت‌های اینترنتی می‌پردازند. همچنین دانشجویان بیش از سایر گروه‌ها به مطالعه فایل‌های اینترنتی، پست‌های اینترنتی و شبکه‌های مجازی می‌پردازند.

ب) رابطه ویژگی‌های خانوادگی با مطالعه اینترنتی

✓ رابطه پایگاه اقتصادی - اجتماعی با مطالعه اینترنتی: طبق بررسی حاصل از تحلیل واریانس یکطرفه و نیز آزمون پس از معناداری شفه، پایگاه اقتصادی - اجتماعی خیلی پایین و پایین، مطالعه اینترنتی کمتری نسبت به دیگر پایگاه‌ها دارند.

✓ رابطه مطالعه والدین با مطالعه اینترنتی: پدران و مادرانی که به‌طور مرتب مطالعه اینترنتی دارند، در مقایسه با کسانی که اصلاً چنین مطالعه‌ای ندارند یا گاهی اوقات مطالعه می‌کنند؛ فرزندانشان بیشتر به مطالعه اینترنتی می‌پردازند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت رفتار کتابخوانی والدین بر میزان مطالعه فرزندان تأثیر دارد. این یافته بخشی از تأثیر ساختار و سرمایه فرهنگی خانواده است که تأثیر به‌سزایی در تشویق و ترغیب اعضا به مطالعه دارد. پژوهش دیگری نشان داده است که «بیشتر دانش‌آموزان اظهار کردند که مادرشان آنها را به مطالعه تشویق می‌کند، در حالی که درصد کمتری بیان کردند که پدر و خواهر و برادرشان آنان را به مطالعه تشویق می‌کند» (کریستینا کلارک، سارا اوزبورن و رودی آکرمن، ۲۰۰۸).

جدول ۱۱- میانگین انواع مطالعه اینترنتی بر حسب ویژگی‌های خانوادگی

ویژگی‌های خانوادگی	سایت‌های اینترنتی	فایل‌های الکترونیک	پست‌های الکترونیک	شبکه‌های مجازی
خیلی پایین	۷	۲	۲	۳
پایین	۱۳	۵	۳	۹
متوسط	۲۰	۸	۷	۱۳
بالا	۲۸	۱۳	۱۴	۲۰
خیلی بالا	۳۷	۱۵	۱۶	۲۱
آزمون	F 000/0=s=۳۱	F 000/0=s=۲۰	F 000/0=s=۳۹	F 000/0=s=۲۶
مطالعه پدر	۴۲	۱۶	۱۷	۲۷

۲۴	۱۳	۱۴	۳۰	به طور موردی	
۲۰	۹	۹	۲۳	اصلاً مطالعه نمی کنم	
F 08/0=s=۸	F 001/0=s=۰/۶	F=۲ 007/0=s	F=۳ 06/0=s	آزمون	
۳۲	۱۶	۱۷	۴۶	به طور مرتب	مطالعه مادر
۲۶	۱۴	۱۴	۳۰	به طور موردی	
۱	۸	۹	۲۴	اصلاً مطالعه نمی کنم	
F 000/0=s=۱۰	F =۹ 001/0=s	F 005/0=s=۵	F 06/0=s=۱۲	آزمون	

ج) رابطه توسعه محله‌ای با مطالعه اینترنتی

طبق بررسی حاصل، ساکنان محله‌های توسعه یافته در حد خیلی بالا، بالا و متوسط بیش از سایر سطوح توسعه یافتگی، به مطالعه سایت‌های اینترنتی، فایل‌ها و پست‌های الکترونیک و شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌پردازند. این تفاوت به لحاظ آماری معنادار شده است.

جدول ۱۲- میانگین انواع مطالعه اینترنتی بر حسب توسعه محله‌ای

انواع مطالعه		سایت‌های اینترنتی	فایل‌های الکترونیک	پست‌های الکترونیک	شبکه‌های مجازی
توسعه محله‌ای	خیلی پایین	۱۲	۶	۵	۱۰
	پایین	۱۶	۷	۶	۱۰
	متوسط	۲۱	۸	۷	۱۳
	بالا	۲۱	۱۱	۱۰	۱۵
	خیلی بالا	۲۷	۱۰	۱۲	۱۵
آزمون		F 000/0=s=۱۰	F 004/0=s=۴	F =۹ 001/0=s	F 003/0=s=۴

بحث و نتیجه‌گیری

آنچه در بررسی وضعیت و میزان مطالعه از اهمیت بسزایی برخوردار است، داشتن استمرار در مطالعه است. پس مطالعه روزانه و مستمر کتب و منابع مختلف از جمله شاخص‌هایی هستند که در بیشتر تحقیقات جهانی در قالب نحوه مطالعه، آخرین کتب مورد مطالعه و یا تعداد کتب خوانده شده در طول سال مورد پرسش قرار می‌گیرند. بر این اساس، مشاهده شد که مطالعه اینترنتی در قالب متون و منابع الکترونیک مختلف در کنار منابع چاپی مکتوب و دینی پایه پای هم در بین شهروندان تهرانی پیش می‌روند. از این منظر شاید انتخاب امر جانشینی رسانه‌های نوین برای این وضعیت، قضاوتی زود هنگام باشد؛ ولی مطابق تئوری توزیع شناخته شده هارپر بایستی انتظار داشت که استفاده از این رسانه نوین برای انجام مطالعه، در حال گسترش است؛ زیرا اینترنت به خاطر سهولت در استفاده و همراه داشتن تکنولوژی مدرن، توسعه و ترویج بسیاری در جامعه پیدا کرده است و توانسته به‌منظور برطرف ساختن نیازهای فوری افراد جایگاه و رضایت بسیاری را در بین کاربران کسب نماید. علی‌رغم اینکه منابع چاپی به خاطر قدمت، عادات سنتی و تجهیز کتابخانه‌ها نیز از اصالت خاص خود برخوردار است. «تکامل رسانه‌های گوناگون، توانست شیوه‌های مختلف برقراری ارتباط را دگرگون کند، هم اکنون انواع مختلف ارتباط شفاهی، نوشتاری، غیرکلامی و یا مجموعه‌ای از آنها از طریق رسانه‌ها توأمأ ارائه می‌شود. در حقیقت رسانه‌های کنونی و وسایل جدید ارتباطی با توجه به دو دیدگاه وارد و از آنها استفاده می‌شود: نخست افرادی حس جانشینی رسانه‌های جدید را بر رسانه‌های قدیم احساس می‌کنند و صرفاً تصور می‌کنند که رسانه جدید راهکاری مقابله‌ای با رسانه قدیم است. در حالیکه برخی دیگر معتقدند که رسانه‌های جدید به‌منظور برطرف ساختن نیازهای بشر و رضایت وی پا به عرصه گذاشته‌اند» (جوادی، ۱۳۸۷ به نقل از: لی ولونگ، ۲۰۰۴: ۶).

چنانچه تشریح شد در این پژوهش ابعاد مختلف مطالعه اینترنتی مورد کنکاش قرار گرفته تا در عین داشتن داده‌های مبنایی بتوان یافته‌های حاصل را مطابق با داده‌های جهانی مقایسه نمود. در شهر تهران میزان مطالعه سایت‌های اینترنتی برابر با ۲۰ دقیقه، فایل‌های الکترونیک برابر با ۸ دقیقه، پست‌های الکترونیک برابر با ۸ دقیقه، مطالعه محتوای شبکه‌های اجتماعی مجازی برابر با ۱۳ دقیقه در طول روز است. بنابراین در مجموع، مشاهده می‌شود که مردم شهر تهران به طور متوسط ۴۹ دقیقه مطالعه اینترنتی دارند که در مقایسه با سایر موارد مطالعه، نسبت بالایی را نشان می‌دهد. البته دیگر یافته‌ها نشان می‌دهد که مردم در شهر تهران به طور متوسط ۲۵ دقیقه کتب غیردرسی، کمتر از ربع ساعت روزنامه، حدود ۵ دقیقه مجله، حدود ۲۰ دقیقه قرآن و ادعیه و حدود ۵۰ دقیقه منابع اینترنتی و الکترونیکی را مطالعه می‌کنند (غیاثوند، ۱۳۹۳؛ غیاثوند، ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹؛ معیدفر، ۱۳۸۹؛ شورای فرهنگ عمومی، ۱۳۹۰؛ هرمزی‌زاده، ۸۷ و ۸۸).

در زمینه عوامل مؤثر بر مطالعه اینترنتی، بی‌تردید گسترش فرهنگ مطالعه در سطح خرد به ویژگی‌های افراد، در سطح میانی به ساختار خانواده‌ها و در سطح کلان به طرح‌های ملی کتابخوانی در جامعه برمی‌گردد. طبق نتایج این مطالعه مردان بیش از زنان، مجردان بیش از متأهلان، تحصیل‌کرده‌ها بیش از سایر مقاطع تحصیلی، گروه‌های سنی جوان و دانشجویان و شاغلان بیش از سایر گروه‌ها از اینترنت استفاده و نیز بیشتر مطالعه می‌کنند. به لحاظ جامعه‌شناختی هر چه سرمایه فرهنگی یک خانواده از وضعیت مطلوبی برخوردار باشد، می‌توان انتظار داشت اعضای خانواده گرایش بیشتری به دانش، تفکر و مطالعه پیدا کنند. در واقع میزان سواد والدین، میزان مطالعه اعضای خانواده، میزان کتب موجود در منزل، میزان هزینه برای خرید کتاب از جمله این موارد هستند. در بعد اجتماعی می‌توان به امکانات و تسهیلات اجتماعی موجود در مناطق و توسعه محله‌ای اشاره داشت؛ زیرا بخشی از کاستی‌های خانواده به لحاظ انگیزشی و منابع موجود، توسط مراکز و کتابخانه‌های عمومی تأمین می‌شود. بنابراین مشاهده می‌گردد مناطق توسعه‌یافته در شهر تهران استفاده بیشتری از منابع اینترنتی دارند و در نتیجه مطالعه اینترنتی آنها بیشتر است.

منابع

اسفندیاری مقدم، عبدالرضا. (۱۳۷۸)، نردبان ترقی، مشهد: نشر جلیل.

اسکالیوتیس، میشل و دیگران. (۱۳۸۸)، بررسی وضعیت کتاب و کتابخوانی در جهان؛ کتابخوانی و مشارکت فرهنگی در کشورهای اروپایی، ترجمه به اهتمام: حمید قبادی دانا، محمد الهیاری فومنی، و با همکاری زهرا مرادی نسب و اشرف راضی، تهران: شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر.

اوزبورن، ماری پوپ و دیگران. (۱۳۸۸)، بررسی وضعیت مطالعه کودکان و نوجوانان در آمریکا، به اهتمام حمید قبادی دانا، محمد الهیاری فومنی، و با همکاری علی کاظمی و اشرف راضی، تهران: شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر.

براتی علویجه، حسین علی. (۱۳۸۴)، روان‌شناسی مطالعه، اصفهان: مجله پیام علوی.

بورديو، پی یر. (۱۳۸۰)، نظریه کنش؛ دلایل عملی و انتخاب عقلانی، ترجمه: مرتضی مردی‌ها، تهران: انتشارات نقش و نگار.

غیاثوند، احمد. (۱۳۸۹)، طرح پژوهشی «بررسی نظرات شهروندان تهرانی پیرامون گروه مجلات همشهری»، کارفرما: دفتر مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.

غیاثوند، احمد. (۱۳۹۳)، طرح پژوهشی «بررسی نیازهای مطالعه‌ای و رفتار کتابخوانی در بین ساکنان ۳۷۴ محله در شهر تهران»، مجری: احمد غیاثوند، کارفرما: معاونت اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.

فاضلی، محمد. (۱۳۸۲)، مصرف و سبک زندگی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.

قبادی، حمید؛ الهیاری فومنی، محمد. (۱۳۸۸)، پژوهش‌هایی درباره مطالعه در کشورهای ایتالیا، اسپانیا، آلبانی و شیلی، ترجمه: زهرا مرادی-نسب و اشرف راضی، تهران: شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر.

قبادی، حمید؛ الهیاری فومنی، محمد. (۱۳۸۸). کتابخوانی و مشارکت‌های فرهنگی در کشورهای اروپایی، ترجمه: زهرا مرادی‌نسب و اشرف راضی. تهران: شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر.

کازوف، دنیل زد. (۱۳۸۸)، بررسی وضعیت کتاب و کتابخوانی در جهان (مجموعه یک آمریکا)، مقاله مطالعه مشترک والدین و کودک در آمریکا کیفیت تعاملات مطالعه بین والدین و بچه‌ها در برابر کمیت آنها، ترجمه: اشرف راضی، تهران: شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر.

کتابخانه دلا (della) ایتالیا. (۱۳۸۸)، بررسی وضعیت کتاب و کتابخوانی در جهان: پژوهش‌هایی درباره مطالعه در کشورهای ایتالیا، اسپانیا، آلبانی و شیلی، ترجمه به اهتمام: حمید قبادی دان و محمد الهیاری فومنی، با همکاری زهرا مرادی‌نسب و اشرف راضی. تهران: شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر.

کلارک، کریستینا و دیگران. (۱۳۸۸)، بررسی وضعیت کتاب و کتابخوانی در جهان؛ نگرش جوانان انگلیسی نسبت به مطالعه، ترجمه به اهتمام: حمید قبادی دانا، محمد الهیاری فومنی، با همکاری اشرف راضی، تهران: شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر.

گزارش سیستم ارزیابی تغییرات فرهنگی در اروپا. (۱۳۸۸)، اروپائیان جدید و فرهنگ: افکارسنجی در کشورهای نامزد عضویت در اتحادیه اروپا، ترجمه به اهتمام: حمید قبادی دان و محمد الهیاری فومنی، با همکاری کتیون رجبی. تهران: شرکت تعاونی کارآفرینان فرهنگ و هنر.

معیدفر، سعید. (۱۳۸۹)، طرح پژوهشی مصرف کالاهای فرهنگی در شهر تهران، کارفرما: معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهر تهران.

نوذر، سمانه. (۱۳۹۰)، بررسی مؤلفه‌های محاسبه سنجش سرانه مطالعه و ارائه راهنما برای محاسبه سرانه مطالعه در ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، تهران.

هرمزی‌زاده، محمد علی. (۱۳۸۷)، طرح پژوهشی: بررسی میزان مطالعه شهروندان تهرانی، کارفرما: معاونت فرهنگی وزارت ارشاد، مرکز افکار سنجی و رصد فرهنگی پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.

هرمزی‌زاده، محمد علی. (۱۳۸۸)، طرح پژوهشی: بررسی میزان مطالعه شهروندان تهرانی، کارفرما: معاونت فرهنگی وزارت ارشاد، مرکز افکار سنجی و رصد فرهنگی پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.

- National Endowment for the Arts. [online available] at:

<http://www.nea.gov/>

- Bourdieu, Pierre. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Routledge.
- Kassow, Danielle Z (2008). *Parent-Child Shared Book Reading Quality Versus Quantity Of Reading Interactions Between Parents and Young Children*, Talaris Research Institute,
- *Leisure Reading Habits* (2002). int: <http://www.pch.gc.ca/> pc – ch/ pubs/ lalpd – rbbp/ exec/ 1-30 – e. cf.
- Pang Elizabeth S., Muaka Angaluki, Bernhardt Elizabeth B., Kamil Michael L. (2003). *Teaching and reading*. Bellegarde: SADAG; [On-Line] Available: <http://www.ibe.unesco.ir>
- Parasuraman, A. Zeithaml, V, A, Berry, L.L (1985). *A Conceptual model service quality and its*